

Marxin puolesta

Suomalaisessa yliopisto- ja kulttuurielämässä on tapahtunut kollektiivinen muistinmenetys: Marx ja marxilaisuus ovat miltei täydellisesti unohtuneet. Varttuneemman, 1960-70-luvulla aikuisikään ehtineen sukupolven kohdalla kysymys on ollut tehokkaasta ”poisoppimisesta”, nuorempien kohdalla oppimista ei ole päässyt koskaan tapahtumaankaan, kun muistikatkos on pyyhkinyt Marxin tipotiehensä noiden varttuneempien laatimista opetusohjelmista ja luentosisällöistä. Tässä tapauksessa amnesia on todellakin kollektiivista, sen perimmäiset syyt palautuvat yksilön tietoisuutta syvempien voimien myllerrykseen, joka käynnistyi toden teolla viimeistään vuonna 1983, kun Marxin kuolemasta tuli kuluneeksi sata vuotta ja teemanumerot aiheesta oli saatu painettua. Vielä edellisenä vuonna Koivistojen sosialidemokraattinen pariskunta oli ilmoittanut olevansa ”bernsteinilaisia sosialisteja”. Kaksi vuosikymmentä myöhemmin tuo aikanaan reformismia välittänyt oman identiteetin määrittely kuulostaa peräti radikaalilta.

Mitä viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana oikein on tapahtunut, on visainen kysymys, johon vastaaminen vaatisi aikaa ja vaivaa sekä näiden käytön edellyttämää tukea. Esimerkiksi Suomen Akatemian pitäisikin tuollaiseen tutkimukseen todella panostaa, sillä sen myötä voitaisiin syvemmin ymmärtää – mikäli halutaan ymmärtää – mistä ideologisissa muodonmuutoksissa, arkiajattelun (ns. terve järki) radikaaleissa nurinkääntymisissä ja liki täydellisessä amnesiasakin on ollut kysymys.

Myös itseään kriittisenä ja valistuneena pitävä tutkija on ideologinen subjekti, olento joka ei ainakaan ilman perusteellista itsensä tuntemisen pyrkimystä voi tiedostaa, miksi hänen ajattelu- ja toimintatapansa, oikeina ja pätevinä pitävänsä teoriat ja käytännöt ovat aivan toiset kuin aikaisemmin. *Gnothi seauton*, tunne itsesi, kuuluu Delfoin oraakkelin ikiaikainen kehoitus. Viimeistään Freudin jälkeen on lisättävä, että itsetutkistelu ei johda mihinkään, ellei ole tahtoa ja uskallusta tarkastella itseään olentona, jonka tietoisuuden muutosten takana ja alla on kokonaisen

aikakauden muutos. Miten minä, yksilösubjekti, sovittaakaan itseään, ajatteluaan ja toimintaansa itseään mahtavampien muutosvoimien vaatimuksiin? Mitä tällainen *sovitus* on? Psykologisesti ajatellen on kaiketi niin, että ihmisyyksilön on helpompaa mukautua muutokseen, kun hän oppii näkemään reaalisien rationaalisenä, kelvottoman kelvollisena, aluksi sietämättömän siedettävänä, sitten jopa toivottavana, ja ylevän lohdulliseksi lopuksi saattaa jo lukea tietoisuutensa metamorfoosia harkitun itsekritiikin, itsekehityksen tai jopa viisaaksitulemisen kehityskertomuksena.

Marxin tai marxilaisuuden unohtaminen onkin ollut viisasta siinä mielessä, että kapitalistisen markkinatalouden yhä itseäänselvemmäksi käyvän yli- ja mielivallan sekä poliittisen konformismin ja kulttuurisen kynsistyksen leimaamassa maassa ei kannata olla sosialisti tai edes Marx-tutkija, mikäli aikoo ammentaa niistä lähteistä, joista raha ja arvostus pulppuavat. Jostainhan elanto on saatava, mikäli tahtoo omistaa aikansa tutkimukselle. Kun yhä suurempi osa tutkijoista elää ja tutkii vailla vakinaista työtä, on selvä, että yhä suurempi osa tempautuu muutien mukaan ja hakeutuu niihin seuroihin, joissa ei ole puutetta rahoituksesta ja rahoittajista. Edes hetkeksi voi jättää taakseen leipähuolet, kun on leipätyötä. Tätähän työ yliopistoillakin on. Senhän pitäisi olla suojatyötä, sitä että voi rauhassa yhteiskunnan hyötyvaatimuksilta tutkia mitä tutkii, asettaa kyseenalaiseksi kaiken sen, missä arvostelemisen aihetta on.

Mikäli on niin, *etemme* elä mahdollisista maailmoista parhaassa, niin Marxin unohtamiselle ei ole olemassa päteviä perusteita. Syyt ovatkin toisenlaisia. Marxista ja marxilaisuudesta irtaantuminen liittyy maailmanlaajuiseen voimasuhteiden muutokseen, jonka myötä solidaarisuutta, tasavertaisuutta ja yhteisvastuuta korostanut arvomaailma väistyy kilpailun, kamppailun, egoistisen individualismin ja yhä mahtavampia taloudellisia ja poliittisia järjestelmiä kohtaan luottamusta osoittavien arvostusten tieltä. Kysymys on kapitalismin voittokulusta, jonka nimissä muuhun kuin taloudellis-poliittis-sotilaalliseen voimaan tai yksilökeskeiseen suoriutumiseen tähtäävät pyrkimykset nihiloidaan. Marxin ja marxilaisuuden älyllisiä negeerauksia ei olekaan juuri esitetty, mikä amnesian johdosta onkin ymmärrettävää. Nykyinen opiskelijapolvi ei ole koskaan edes lukenut tuota peruskoulussa Neuvostoliiton isäksi ja protostalinistiksi leimattua, vuonna 1818 Trierissä syntynyttä saksalaista tohtoria.

Mikäli *emme* kuitenkin katso, että suomalainen yhteiskunta on nyt mallillaan, että nykyinen koalitiohallitus edustaa parasta mahdollista politiikkaa, niin Marxin unohtamista ei voida intellektuaalisesti oikeuttaa. Niin kauan kuin mondialisaatio merkitsee syvenevää eriarvoistumista maailman valtioiden välillä ja sisällä, niin Marxin kapitalismin kritiikki voidaan unohtaa vain muuten kuin asiaperustein. Toki unohdukseen sisältyvää

käytännöllistä järkeilyä tai laskelmointia voi silti ymmärtää järkiperaisesti. Ja edelleen, mikäli globaaleilla ympäristöongelmissa on yhteytensä valtioiden itsekäisiin pyrkimyksiin ja talouden rakenteisiin, niin siinä tapauksessa kannattaisi vakavissaan perehtyä Marxin teoksiin.

Edellisiä väitteitä perustellakseni esitän joitakin muistia virkistäviä huomautuksia sekä annan eräitä vihjeitä siitä, miksi Marxia kannattaa tutkia ja marxilaisuutena sovitaa omaan aikakauteemme. Kaikki tämä vain niille, jotka eivät ole toivottoman vakuuttuneita historian lopusta, so. usko vakaasti siihen, että elämme jo mahdollisista maailmoista parhaassa.

Pääoma. Kannattaa tarttua rohkeasti tähän Marxin elämäntyön huipennukseen. Ensilukeminen kynä kädessä sujuu yllättävän nopeasti, sillä Marxin tyyli on rosoisessa ironisuudessaan mukaansa tempaava. Teoksen ensimmäisen osan ytimen muodostaa Marxin teoria pääoman tuotantoprosessista, jossa keskeistä on muun muassa arvon ja lisäarvon teorioiden kehittäminen. Tämä etenee abstraktista konkreettiseen – kuten koko teos – siten, että vaivan nähtyään on päässyt selville pääoman ja työn luonteesta tuotantovälineiden yksityisomistukselle perustuvassa kapitalistisessa markkinataloudessa. Marxin analyyseissa kapitalismi näyttää reaalena historiallisena ilmiönä, mikä osaltaan kannustaa lukijaa kysymään, mitä lisäarvo, arvon lisäys, työvoiman riistäminen tai tuotannon tehostaminen tarkoittavat nykyisissä informaatioteknologian leimaamissa jälkiteollisissa yhteiskunnissa. Voiko todella olla niin, että maksettu palkka olisi nykyään oikeudenmukaisesti määrätty korvaus tehdystä työstä? Milloin tällainen ratkaiseva historiallinen muutos olisi tapahtunut? Entä mistä tuloerot johtuvat? Miten palkat määräytyvät? Kenellä on oikeus työn tuloksiin ja miksi? Miten automaatio suhteutuu ihmistyöhön? Syntyvätkö voitot markkinoilla vai onko voittojen viimekätinen lähde sittenkin ihmistyössä? Miten tiedon ja informaation arvo muodostuu, jne.?

Pääoman kolmas, viimeinen osa käsittelee kapitalistisen tuotannon kokonaisprosessia ja siinä muun muassa markkinoita. Teos avaa näkökulmia kapitalismin historiallisen kehityksen ja maailmanmittaan kasvamisen kysymyksiin. Vain viimeinen, keskeneräinen luku koskee luokkia. Kuitenkin kysymys tuotantosuhteista ja yhteiskuntaluokkien muodostumisesta ja luokkataistelun tuotantotapaan viittaavista lähtökohdista ja poliittisista ilmenemismuodoista käy läpi teoksen. Jälleen lukijan ajatuksiin kohoaa kysymyksiä siitä, miten kapitalistiseen tuotantotapaan ja sen edellyttämiin tuotantosuhteisiin perustuvat yhteiskunnat tai mondialisoitunut kapitalismi ylipäätään ovat omiaan jakamaan ihmisiä eriarvoisiin sosiaalisiin asemiin tai valtioita voittajiin ja häviäjiin. Jälkimmäisen kysymyksen kohdalla ei voi olla pohtimatta maailmanpolitiikan voimasuhteiden organisointitoimien yhteyksiä taloudelliseen kilpailuun valtioiden tai niiden muodostamien liittoutumien välillä.

Pääoman luettuaan ei ehkä olekaan vakuuttunut tämän teoksen vanhanaikaisuudesta vaan ennemminkin alkaa epäillä, josko kapitalismi onkin muuttunut vain pinnastaan, semminkin kun yksilöiden tai kokonaisten maanosien välistä eriarvoisuutta ruokkivat mekanismit vaikuttavat entistäkin väkevämmin. Viime kädessä kysymys voi sittenkin olla valinnasta tuotantovälineiden yksityisomistukseen perustuvan kapitalismin ja yhteiskunnalliseen yhteisomistukseen perustuvan sosialismin välillä. Tähän on heti lisättävä, ettei Marx esittänyt utopiaa socialistisesta yhteiskunnasta, vaan historiallisesti perustellun analyysin kapitalismin ongelmista ja niiden perimmäisistä syistä. Tämä analyysi ei voi tietenkään päteä kaikilta osiltaan vuoden 2002 todellisuudessa, mutta Marx ja hänen *Pääomansa* voivat silti näyttää mallia sille, joka tällaiseen analyysiin haluaa ryhtyä.

Marx kirjoitti myös joukon teoksia, joissa hän analysoi varsin yksityiskohtaisesti esimerkiksi Ranskan 1800-luvun historiallisia mullistuksia (mm. *Luokkataistelut Ranskassa 1848-1850*, *Louis Bonaparten Brumairekuun kahdeksastoista*, *Kansalaissota Ranskassa*). Nämä teokset ovat paitsi terävää journalismia myös hienojakoisia analyysejä aikalaisille sekasortoisina näyttäytyneistä mullistuksista. Marxin analyyseissä yleinen ja erityinen leikkaavat toisensa esimerkillisellä tavalla. Yleinen teoreettinen tulkinta historian kehityskuluista auttaa ymmärtämään erityistä historiallista tapahtumasarjaa, mutta hienojakoinen ja yksityiskohtainen erittely takaa sen, ettei erityistä esitetä pelkästään yleisten historiallisten kehityskulkujen passiivisena ilmentymänä. Lyhyesti sanoen, erityistä ei palauteta yleiseen, vaikka yleinen auttaakin ymmärtämään erityistä. Nykylukijaa Marxin historiallisten tapausten analyyssit ohjaavat arvioimaan kapitalistisen maailmantalouden yleisten lainalaisuuksien, tendenssien ja toimintalogiikkojen suhdetta erityistapauksiin – joita kaikki todelliset historialliset tapaukset myös ovat – kuten yksittäisen valtion sisäisiin poliittisiin tai kulttuurisiin tapahtumiin. Tässä voi ajatella esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa toteutettavien koulutuksen, tulon- ja voitonjaon tai työelämän muutosten yhteyttä globaalin kapitalismin asettamiin vaatimuksiin sekä maan hallituksen ja muiden poliittisten mahtien välittävää asemaa tuossa muutosprosessissa.

Marxin merkittävimpiä seuraajia ovat olleet muun muassa Antonio Gramsci, Louis Althusser ja Bertolt Brecht sekä nykymarxilaisista esimerkiksi Perry Anderson, Terry Eagleton, Stuart Hall, Christopher Hill, Eric Hobsbawm, Anne Showstack Sassoon, E. P. Thompson (k. 1993) ja Raymond Williams (k. 1988) Britanniassa; Frigga Haug, Wolfgang Fritz Haug, Joachim Hirsch, Klaus Holzkamp (k. 1995) ja Claus Offe Saksassa; Nicola Badaloni, Giorgio Baratta, Eugenio Garin, Domenico Losurdo ja Nicolao Merker Italiassa; Etienne Balibar, Georges Labica ja Lucien Sève Ranskassa; Ellen Meiksins Wood

ja Neal Wood Kanadassa; W. A. Suchting Australiassa (k. 1997); Lawrence Grossberg, Fredric Jameson, Douglas Kellner, Edward Said ja Immanuel Wallerstein Yhdysvalloissa sekä Eduardo Galeano Uruguayssa. Heistä useiden teoksissa ideologiateoreettisella ja/tai hegemoniaa koskevalla kysymyksenasettelulla on keskeinen asema.

Monien lähtökohtana on myös Gramsci ja hänen parituhatsivuiset *Vankilavihkonsa*. Gramscin käyttämä ja kehittänyt hegemonian käsite ei kuvaa vain vallitsevaa uskomusten aatejärjestelmää, vaan käsite viittaa kokonaisen aikakauden voimasuhteisiin ja niitä ilmentäviin hegemonisiin liittoutumiin. Gramsci opettaa katsomaan, miten voimasuhteiden organisoimisessa on kysymys toiminnasta, jossa tietynlaisille ajattelu- ja toimintatavoille onnistutaan hankkimaan ”terveen järjen” hyväksyntä. Italian ja Euroopan historian kohdalla Gramscia kiinnostikin se, kuinka ihmisten välisten kulttuuristen, poliittisten ja taloudellisten suhteiden tietynlainen järjestäytyminen on omiaan tuottamaan tietynlaista ”tervettä järkeä” eli hegemonisia tapoja ymmärtää olemassa oleva todellisuus sekä oma paikkansa ja roolinsa siinä. Kääntäen, kysymys on siitä, miten yhteiskunnassa hallitsevat mahdit ovat myös ideologisia mahteja, jotka muokkaavat yhteiskunnallisia suhteita ja käytäntöjä (kuten kulttuurin muotoja) sellaiseksi, että niiden puitteissa kehkeytyvä ”terve järki” on omiaan oikeuttamaan ja uusintamaan näiden mahtien ja niiden toimintalogiikkojen hallitsevaa asemaa. Gramscille ”kulttuuri” onkin olennainen osa yhteiskunnallisten voimasuhteiden kenttää ja tämän myötä poliittisen ja taloudellisen vallan piiriä. Kulttuuria ei tässä tapauksessa rajata vain varsinaiseksi kulttuuriksi. Tällaiset rajanvedot vain auttaisivat uskottelemaan, että varsinaisen ”kulttuurin” muodot, kuten nykyään urheilun hallitsema mediaviihde, olisivat vallan ja politiikan kannalta toisarvoisia, tai ettei ”kulttuurin” ulkopuolisilla elämänalueilla olisi kulttuurista merkitystä.

Esimerkiksi työelämän käytännöllä tai mainonnan, kulutuksen sekä työ- ja tavaramarkkinoiden jokapäiväisillä käytännöllä on ideologisia vaikutuksia niissä toimien ihmisten ”terveeseen järkeen”, so. sisäistettyyn tapaan ymmärtää oma positionsa ja sen suomat toimintamahdollisuudet. Kuten varsinkin Althusser, Hall ja W. F. Haug ovat Gramsciin tukeutuen korostaneet, ideologia ei ole vain ihmisyksilön tietoisuuden tasoinen ilmiö. Ideologia tai ideologinen on heidän käyttämäänsä käsite, jolla on mahdollista tarttua niihin historiallisesti kehittyneisiin yhteiskunnallistaviin käytäntöihin ja instituutioihin (ideologiset mahdit), joilla on vaikutusvaltaa niiden vaikutuspiirissä toimivien ihmisyksilöiden, ideologisten subjektien, tapaan elää ja toimia tai ajatella elämänsä ja toimintansa ehtoja ja edellytyksiä.

Kysymys ideologisaatiosta viittaakin suoraan kysymykseen yhteiskunnallisesta toimintakyvystä ja sen rajoituksista. Esimerkiksi työelämän ahdistavuus saattavat johtaa uupuvan

työntekijän kohdalla tuhoisiin itsesyytöksiin sen sijaan että ahdistus purkautuisi toiminnaksi, joka olisi osaltaan organisoimassa poliittista liikettä, joka todella asettaisi kyseenlaiseksi ahdistusta aiheuttavat työelämän rakenteet ja käytännöt tai jopa niiden taustalla vaikuttavat taloudelliset ja poliittiset mahdit. Tällainen työväenliike ei voi kuitenkaan ottaa onnistuakseen, mikäli muutosta tahtovat ihmiset eivät uskalla tehdä riittävän pitkälle meneviä johtopäätöksiä tai rohkene antaa omaa oikeutustaan tarpeeksi radikaaleille vaatimuksille. Kyky ja uskallus vastarintaan voivat kehittyä vain mikäli olemassa olevat terveen järjen muodot pystytään asettamaan kyseenalaisiksi syvälliseen, teoreettisesti perusteltuun (itse)ymmärrykseen nojaavan vasta-ajattelun tuella ja voimalla.

Näin kysymykset hegemoniasta ja ideologisista mahdeista viittaavat kysymykseen ihmisten ja ihmisryhmien yhteiskunnallisista positioista (asemista) ja niiden muuttamisen ehdoista ja edellytyksistä. Tämä on paitsi intellektuaalinen myös moraalipoliittinen kysymys. Esimerkiksi yliopistotutkija voi omalla kohdallaan kysyä, mikä hänen yhteiskunnallinen positionsa on, millaisia tosiasiallisia vaikutuksia hänen tutkimuksillaan on, millaisissa ideologisissa käytännöissä hän on osallisena tai minkälaisia edellytyksiä hänellä on vaikuttaa näihin hänen elämänsä kannalta keskeisiin toimintaympäristöihin, tai millaisia kesyttäviä tai rohkaisevia vaikutuksia hänen positiollaan on hänen ajattelunsa ja toimintansa kehityksen kannalta.

Akateemisen radikalismien viimeisin ilmaus on ollut feministinen naistutkimus. Toimintalogiikkansa puolesta se ei kuitenkaan olennaisesti eroa muusta yliopistokäytännöstä. Ammatillinen ja tutkimuksellinen erikoistuminen sekä konformistinen mukautuminen hierarkkisiin, professionalisoituneisiin ja autoratiivisiin yliopisto- ja tiedemaailman käytäntöihin on leimannut myös suomalaisen naistutkimuksen kehitystä ainakin viime vuosikymmenen alkupuolelta lähtien. Kun hyväksyntää on saavutettu, sitä halutaan radikaalien pyrkimysten kustannuksellakin saada lisää. Naistutkimuksen yhteiskuntakriittinen praxis onkin näivettynyt akateemiseksi yliopistopraksikseksi virantäyttökiistoineen ja kunnianhimoisten virkatutkijoiden pyrintöineen.

Edellinen pätee myös toiseen toiveita nostattaneeseen tutkimusorientaatioon, ns. kulttuurintutkimukseen. Sen harjoittajat eivät ole erottautuneet muusta akateemisesta joukosta. Kulttuurintutkijoiden toimintatavat eivät ole olleet sen radikaalimpia kuin yliopistotutkijoiden keskimäärin, eivätkä kulttuurintutkimukselliset analyysit ole tulleet tunnetuiksi yhteiskuntakriittisestä pyrkimyksestään. Nämäkin tutkijat ovat hyväksyneet muiden – median, rahoittajien, hallinnon – määrittelemän asemansa omaa postiaan hoitavina yliopistotyöläisinä. Radikaalikaan, esimerkiksi Gramscia hyväksyen käyttävä kulttuurintutkimus ei ole muodostunut subversiiviseksi, brechtalaisittain asioihin

tarttuvaksi kulttuurikritiikiksi. Ajattelun ja elämän yhteyttä, teoreettisen toiminnan yhteiskunnallista subversiivisuutta korostaneen Gramscin ”praksiksen filosofia” (”la filosofia della prassi”) on sekin kesytetty kosmopolitistisen tiedeyhteisön konferenssiesitelmien harmittomaksi lähdeviitteeksi. Hänen ajattelustaan ammentavia orgaanisia intellektuelleja onkin etsittävä latinalaisesta Amerikasta ja muista länsimaisen ylivallan alla olevista maanosista, joissa vastarinta vielä elää sivistyneistönkin piirissä.

E erityisen merkittäviä Marxin ja hänen merkittävimpien seuraajiensa analyysit ovatkin tarkasteltaessa juuri teorian ja käytännön suhteita. Nykytutkijoiden kohdalla teoreettinen tutkimustyö onkin yleensä käytännöllistä hyvin rajoittuneella ja konservatiivisella tavalla. Käytäntö merkitsee sitä, että tutkija osaa toimia kyllin ovelasti hankkiakseen sellaisen hyväksynnän työilleen, että yhteiskunnan hallitsevat mahdit (esimerkiksi valtiovalta – valtion yliopistot – yksityiset rahoittajat -akseli) suovat sille taloudellisen ja tämän myötä moraalisen tukensa. Nykyisin tämä edellyttää manageristista nokkeluutta ja touhukkuutta, taitoa pystyttää näyttäviä tutkimushankkeita riittävän vaan ei liian suosituista aiheista.

Tutkijan jokapäiväisessä arjessa käytännöllisyys tarkoittaa myös sitä, että tutkija keskittyy työhönsä omalla paikallaan omassa instituutioissaan. Palkkatyöläismenteliteetista hän omaksuu individualistisen toimeentulemisen pyrkimyksen. Tutkimusta ei tehdä esimerkiksi jonkin emansipatorisen päämäärän takia, vaan oman uran ja perheen hyvinvoinnin edistämiseksi. Vain harvat yhteiskuntatieteidenkään harjoittajat ovat myös tutkimustyössään intellektuaalisesti ja moraalisesti sitoutuneet yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Sitoutuminenhan ei suinkaan tarkoittaisi tutkimuksen muuttumista propagandaksi, vaan intellektuaalisesti vaateliasta pyrkimystä asettaa oma työnsä tärkeänä pitämänsä muutosliikkeen horisonttiin. Marxin antama esimerkki on tässäkin kohtaa huomionarvoinen: *Pääoma* on tinkimättömän rehellistä analyysia, jonka kehittelyyn Marx uhrasi elämänsä voidakseen tarjota työväenliikkeelle teoreettisesti ensiluokkaisen instrumentin sen emansipaation ja itseymmärryksen edistäjäksi. Jos nyky-yliopiston kohdalla voidaan puhua tutkimuksen praktisesta ulottuvuudesta, se osoittaa yhä useammin, ja muidenkin kuin luonnontieteiden kohdalla, yhteiskunnallisten mahtien, kuten liike-elämän ja hallintokoneistojen suuntaan.

Edellisten rivien kohdalla lukijan ei toki tarvitse olettaa, että häntä painostettaisiin ryhtymään marxilaiseksi tai sosialistiksi tai muulla tavoin nousemaan teoreettiseen ja käytännölliseen vastarintaan, ryhtymään Gramscin termein orgaaniseksi intellektuelliksi. Tuleehan todellinen painostus aivan muulta suunnalta, ihmisen jokapäiväisestä elämästä yksilönä, työntekijänä, kansalaisena, tutkijana, perheenjäsenenä tai jossakin muussa roolissa, jossa pitää kyetä vastaamaan itseään suurempien mahtien

esittämiin kutsuihin ja haasteisiin. Yksinkertaisin vastaus on helpoin. Hoitaa roolinsa ajan vaatimusten mukaan, kyselemättä ja asettamatta kyseenalaiseksi, alistumalla ”realiteettien” edessä ja nauttimalla niistä palkinnoista, joita nöyrä elämä voi tarjota. Useimpien kohdalla kaikki varmasti sujuukin mallikkaasti hamaan loppuun saakka, kunhan vain pysyttelee itseään väkevämpien mahtien tuntumassa. Toimeentulemisen riskit kasvavat vasta laitoja lähestyttäessä, mutta toisaalta sinne jouduttuaan ei enää ole edes kahleita menetettävään.

Nöyrään elämään tyytyessään tulee samalla omalla kohdallaan toteen näyttäneeksi, miten suuri voi olla ideologisten mahtien ja hegemonisten käytäntöjen voima. Nöyryydessä ja sopeutuvaisuudessa – oman menestyksen varmistelu kääntöpuolenaan – ei ole kyse vain peritystä luonteenpiirteestä tai aina edes vanhemmilta saadusta suvun perinnöstä. Jos ei kuitenkaan kaikesta huolimatta halua nöyrään elämäänsä tyytyä tai ei ole pyrkimyksistään huolimatta onnistunut yrityksissään olla kelvollinen subjekti, niin siinä tapauksessa voisi ehkä lukea Marxin teoksia vailla menettämisen pelkoa. Niihin nimittäin sisältyy yllättävän optimistinen käsitys ihmisen mahdollisuuksista muuttua elämänsä edellytyksiä ja tarttua asioihin myös ajattelun keinoin. Yksinäisenä sankarina ihmisestä ei ole kuin korkeintaan selviytyjäksi, yhdessä kaltaistensa kanssa hänessä on muutosvoimaa. Miten tällainen muutosvoima voidaan tuottaa yhteistahdoksi ja muutosliikkeeksi, siihenkin Marxiin ja marxilaisuuteen perehtyminen saattaa avata varteentotettavia näkökulmia.

Kysymyshän lienee loppujen lopuksi siitä, miten ja keiden ehdoilla elämme jokapäiväistä elämäämme, tai miten ja keiden kanssa tahdomme ja voimme vaikuttaa elämämme edellytyksiin, olimmepa sitten tutkijoita tai yhteiskunnan jäseniä aivan muissa tehtävissä.

Mikko Lahtinen

P.S. Mikäli haluaa hankkia hyvän kuvan Marxin ja marxilaisuuden relevanssista ennen ja nykyään, niin kannattaa tutustua viidenteen osaan ehtineeseen teossarjaan *Historisch-kritisches Wörterbuch des Marxismus* (Argument-Verlag, Hamburg-Berlin 1994-). W. F. Haugin johtaman hankkeen kirjoittajakuntaan kuuluu satoihin nouseva joukko tutkijoita kaikkialta maailmasta.

(<http://www.argument-verlag.de/wissenschaft/hkwm.html>)